

**Kaspar Maze, Bezgranična zabava.
Uspon masovne kulture 1850–1970,
Službeni glasnik, Beograd 2008, стр. 223.**

Превод књиге тибингенског социолога културе Каспара Мазеа о масовној култури стиже нам са, за наше појмове, невеликим закашњењем од свега десетак година. Будући да се дело бави периодом до 1970. године, када, по аутору, почињу постмодернистичке појаве у култури, и будући да оно има друштвено-историјски карактер, та чињеница јој не одузима много од актуелности. Утолико пре што је, поред више чисто социолошких или теоретских радова доступних на нашем језику, ово први који ставља акценат на историјску димензију појава и процеса које посматра. Треба рећи да аутор пре свега прати развој у три главне западноевропске земље – у Великој Британији, Немачкој и Француској. У томе лежи и једна од главних слабости ове књиге: иако Мазе на много места указује на америчке корене многих појавних облика масовне културе, он се уопште не бави питањем њиховог настанка у САД, док о њиховом пресађивању на европско тло такође говори врло мало. Лакше му се може опростити запостављање Источне Европе, будући да су тамо облици масовне културе добрим делом преузимани од западноевропских узора, посебно из Немачке.

Књига која је пред нама даје преглед масовне културе од средине XIX века до почетка седамедесетих година XX века. Аутор при том сматра период од средине XIX до почетка XX века пред-историјом масовне културе, у коме се стичу предуслови да одређени облици културе заиста постану масовна појава. Ти предуслови су пре свега урбанизација, индустријализација, ширење писмености, технички напредак и, што је веома важно, пораст куповне моћи радних слојева који су кроз историју били строго одвојени од „господске“ „високе културе“. Мазе овом раздобљу зато посвећује знатан простор, пратећи постепени прелаз од традиционалних форми забаве на модерније – укључујући развој спортских активности.

По Мазеу, тек су се око 1900. године у трима западноевропским земљама које је посматрао стекли услови да нова популарна култура стварно постане масовна. Он прати ширење филма, препеве песама и друге манифестације интернационализма забављачке индустрије, али опажа и све веће коришћење

производа масовне културе за националистичку и империјалистичку индоктринацију у годинама пред Први светски рат.

Један од главних мотива којима се аутор бави током целог посматраног раздобља, а посебно у фазама до Првог светског рата, је отпор носилаца „високе културе“ ширењу масовних облика популарне забаве. Радило се испрва о опозицији са моралног становишта, по коме је масовна култура (која је пре свега служила забави нижих слојева) одвраћала од грађанског етоса рада, штедње и самоконтроле. Њој је тада, а и све до данашњих дана, приписиван штетан утицај на публику, посебно омладину, коју је наводно наводила на злочине и друштвено неприхватљиво понашање. Мазе рашчлањује узроке отпора различитих делова грађанства масовној култури (цркве, власти, буржоазија, васпитачи, интелигенција посвећена неговању и тумачењу вредности „високе културе“), али не занемарује ни опозицију „с лева“, у виду социјал-демократских активиста који су сматрали да масовна култура отупљује борбеност радништва, те да међу радницима треба ширити просвету, а не пуку комерцијалну забаву.

Важан и врло занимљив део књиге је посвећен инжењерингу слободног времена од стране тоталитарних режима у Италији и Немачкој. Италија је у овом контексту још једина земља којој Мазе посвећује већу пажњу – радило се о фашистичкој организацији „Dopolavoro“, која је као и нацистичка „Kraft durch Freude“ имала за циљ да демагошким средствима – организацијом слободног времена, разних приредби и посебно путовања, привеже масе за режим. Мазе је показао да, упркос пропагандних тврдњи, највећу корист од ових организација нису имали радници, већ припадници средњих чиновничких слојева. Побуде режима при том, наравно, нису биле човекољубиве, већ су у крајњој линији имале за циљ припрему за рат.

Занимљив наставак овог разматрања је анализа популарне културе у Трећем Рајху – где је већина производа те врсте служила забави, односно није имала експлицитно пропагандни карактер. Ову, на први поглед, необичну чињеницу Мазе тумачи тиме да је забава постала „неопходна намирница“ модерног човека, витално нужна за одржање борбеног морала. То је био разлог што су у Немачкој у последњим годинама рата прављени углавном лаки забавни филмови лишени идеологије. Вредно спомена је и да се у доба нацизма слушање цеза и ношење специфичне одеће може видети и као неартикулисан и неполитички облик неслагања са стегамa режима. Занимљива је, иако и дискутабилна, оцена аутора да је и уживање у производима масовне културе и покушај да се себи и својој породици обезбеди привидно нормалан живот под нацизмом, било једна врста саучесништва у холокаусту и ратним злочинима.

Последњи део књиге приказује период после Другог светског рата, када је Европу захватио нови талас американизације. Аутор приказује раст техничких могућности, куповне моћи и слободног времена, све већу индивидуалност кон-

зумената али и победу рок музике, која је постала најважнија форма масовне културе. По Мазеу, током овог раздобља, масовна култура је постала „општа култура“, тј. култура заједничка свим слојевима. Разлика у класној припадности конзумената се готово изгубила, односно одражавала се само у начину прихватања и коришћења масовне културе. Истовремено, у оквиру масовне културе, а посебно везано за музику, почеле су да се појављују омладинске подгрупе, које су се све мање дефинисале по класном или националном пореклу, а све више по врсти музике коју су волели (и моди која је ту музику пратила). У још већој мери него раније, масовна култура је тако постала средство изградње и дефинисања групног идентитета. Говорећи о овом периоду Мазе се осврнуо на масовну културу у Источној Немачкој, наводећи је као пример масовне културе у једној социјалистичкој земљи. Сматрамо да због својих специфичности (део подељене Немачке, одсуство језичке баријере са главним западним суседом, ригиднији режим) Немачка Демократска Република није најбољи пример за поређење и да је штета што се аутор није осврнуо на популарну културу у Совјетском Савезу или некој „типичнијој“ социјалистичкој земљи – о чему постоји расположива литература.

Период после 1970. године Мазе сматра већ раздобљем постмодернизма у коме је почело да цвета хиљаду цветова не само у масовној култури већ и у њеним тумачењима. Из тог разлога он своје разматрање завршава почетком седамдесетих година, сумирајући на крају још једном неке своје главне закључке. У целини, ради се о врло инспиративној књизи, која упркос споменутих недореченостима пружа много елемената за разумевање масовне културе у Западној Европи као и за прављење паралела са развојем у другим европским земљама. За немачке прилике изненађујуће одсуство теоретисања, књигу чини лаком за читање чак и лаицима.